

Ulf Nyrén, *Rätt till jakt: en studie av den svenska jakträtten ca 1600–1789* (Göteborg: Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet, 2012). 254 s.

Jaktens historia är alldeles klart ett tidigare av forskningen åsidosatt ämne. Avhandlingen ovan sveper över ett par hundra år, alltså längre tid än vad som fokuseras i den här årsskriften. (Baksidesillustrationen, Bruno Liljefors bekanta målning *Tjuvskytten* antyder ett ännu längre tids-
spann.) Den prövar också empiriskt praxis från olika delar av vårt avlånga land. Det finns en rad aspekter som kan läggas på jakthistoria. Här, jakten som social skiktning, vidare jakten som social (eventuellt homosocial) verksamhet, tillfället då man ordnade fest och äktenskap, jakten som en del av vetenskapen (så starkt under 1800-talet i fråga om taxonomi och ekologi), jakten som sport och en sorts hälsolära, som motion och frisk luft, jakten som en militär övning i att skjuta med precision, lära sig döda, jaktens moral, förstås jakten – tillsammans med fisket – som livsmedel och ekonomi, jakten som en värld för klassiska gudar och en inspiration för dikt och konst. Det finns naturligtvis mycket att säga om jaktteknologi, om mer avlägsna historiska perspektiv, jaktskrock och så vidare. Jakten ligger djupt i kulturen, tänk på Kjell Sundevalls succéfilm *Jägarna* (1996) om norrländsk civil olydnad. Och i dag finns cirka 300 000 jägare i Sveriges land.

Man skulle kunna tro att jakten med sina djupa rötter skulle stå still. Men tag till exempel viltbeståndet: klövviltet minskade kontinuerligt från 1500-talet. Linné såg aldrig en älg i vilt tillstånd. Men stammen återhämtade sig på 1800-talet, svämmade över alla gränser – och vägar – fram mot millennieskiftet. Under åren 1982 till 1985 sköts 614 892 älgar i Sverige. I dag rapporteras om en oförklarlig sjukdom som drabbat arten. Till nutidens tecken hör också vildsvinets återkomst, det raskt ökande antalet kvinnor med bössa och – som sagt – forskning om jakthistoria.

Nyrén har delat upp sin avhandling i sju tydliga kapitel, ett inledande om forskning, teori och så vidare, ett om lagstiftningen, ett om debatten främst i riksdagen. Sedan följer tre starkt empiriska kapitel med fall hämtade ur domboksmateriel, saköreslängder och liknande, det första om jaktbrott i Mark i sydvästra Västergötland, det följande med rapporterade fall från olika landsortshäraden i Uppland, Småland, Värmland med flera, det sista koncentrerat till Öland och den kungliga jaktmarken vid södra udden. Jakten kan grovt talat gå från ett tidigare oregerlat tillstånd till att under stormaktstiden bli ett adelsprivilegium, för att 1789 – före franska revolutionen bör kanske tilläggas – knyts till jordinnehav. Adelsståndets vunna jakträtt förmådde de ofrälse riksdagsstånden inte rubba men rättsmaterialet visar att delar av allmogen aldrig accepterade förlusten av sina gamla möjligheter till överlevnad, kanske ekonomisk vinning eller – med ett tredje motiv – tillfredsställelsen av jakten som spänning. Nyrén undersöker inte minst hur tjuvskytte blev till en vardagligt motstånd när andra vägar stängts. Som adelselitens motiv framhävs deras lust till lyx och status, med andra ord Torstein Veblens berömda begrepp "conspicuous consumption".

Avhandlingens tyngd ligger i genomgångarna av det stora rättsmaterialet, som brutits ner till tablåer och tabeller. Det finns en rad underteman som inte riktigt får plats, till exempel de sammanhang som tjuvskytten tilldrog sig i. Man kunde ha önskat mer av närläsning – men det hade blivit en annan bok, kanske en roman. Men vad hade det betytt att i stället för att betona den åtrådda jakträtten på högviltet att undersöka motsaten, det vill säga jaktplikten, att döda rovdjur? Också om fisket tvistade man, laxen var inte allmogens mat. Hur var det med säljakten? Prästerskapet argumenterade listigt men förgäves för att de behövde kunna bjuda fina gäster på hare. Förbi skyntar bara deras och skapelseberättelsens rättvisekrav att naturen är till för människan. Det teologiska

och lärda källmaterialet verkar inte utnyttjat, det senare i bemärkelsen akademiska avhandlingar på temat *De venatione* och liknande.

Ämnet har många möjligheter och det är förstås förståndigt att avgränsa sig som författaren gjort. Ämnets omfattning framgår om inte annat av Richard Kjellbergs bibliografi *Den svenska jakten i litteraturen* (1991) som upp-tar sammanlagt 2 200 poster. En del saknas förstås i Nyréns avhandling. För en bredare kulturhistorisk framställning kunde man till exempel framhålla Bertil Rapps nu mer än halvsekelgamla *Djur och stilleben i karolinskt måleri* (1951) liksom artiklar i Signums *Svenska kulturhistoria*. Nyrén har gått till källorna och

tagit ett fast grepp på sitt ämne. Han skriver: "Studien av den svenska jakträtten under åren ca 1600–1789 har tillfört ny kunskap om hur transfereringen av jakträtt ägde rum samt hur delar av allmogen reagerade." Recensenten, som kanske är den som ska döma om nyhetsvärdet, håller med. Som bilagor finns bland annat avtryckta 1647 och 1664 års stadgor. Jag kan sörja över att ortografin moderniserats. Ska inte akademiska läsare klara av äldre text i deras originalavfattning? Register saknas som numera verkar brukligt i historiska avhandlingar.

Gunnar Broberg